

INFORMACIJA

XIII tarptautinis onomastikos mokslų kongresas

Tarptautinius onomastikos mokslų kongresus kas treji metai organizuoja Tarptautinis onomastikos mokslų centras, esantis Liuvене (Belgija). Šio centro generaliniu sekretoriumi jau beveik dešimt metų yra prof. Henris Drajė (Henry Draye). Prieš tai Berne (Šveicarija) įvykusio XII kongreso metu buvo susirinkęs į posėdį Tarptautinis onomastikos mokslų komitetas, kuris ir nutarė XIII kongresą surengti Krokovoje (Lenkija). Komitetas patvirtino ir pagrindinę kongreso temą – „Nomina appellativa et nomina propria“ („Bendriniai ir tikriniai žodžiai“). XIII kongreso prezidentu buvo išrinktas prof. M. Karasis (M. Karas) – Krokuvos Jogailos universiteto rektorius, žymus onomastikos specialistas. Netikėta mirtis (prof. M. Karasis pasitraukė iš gyvųjų tarpo 1977 m. rugpjūčio 10 d., eidamas 54-uosius) neleido M. Karasiui atlikti šio garbingo įpareigojimo – kongreso prezidento pareigas ėjo žymus polonistas prof. S. Urbančikas (S. Urbanczyk).

Kongrese dalyvavo onomastikos specialistai iš apie 30 valstybių. Dideles delegacijas į kongresą atsiuntė Tarybų Sąjunga (24 asmenis), Vokietijos Federatyvinė Respublika, Čekoslovakija, Rumunija, Jugoslavija, Vokietijos Demokratinė Respublika, Jungtinės Amerikos Valstijos, Švedija, Suomija, Belgija ir kt. Kongreso rengėjų lenkų, suprantama, buvo daugiausia.

Pagal oficialią galutinę programą buvo numatyta perskaityti plenariniuose posėdžiuose ir sekcijose 246 pranešimus. Perskaityta šiek tiek mažiau, nes kai kurie delegatai neatvyko.

Plenariniuose posėdžiuose pranešimus skaitė: J. Karpenko (Odesa) „Специфика имени собственного в языке и речи“; W. van Langendonck (Liuvėnas) „On the Theory of Proper Names“; W. Schmid (Getingenas) „Das Verhältnis: Eigennamen/Appellativum innerhalb der alteuropäischen Hydronymie“; A. Zaręba (Krokuva) „Anthroponyms and Their Place in the System of Language“.

Kiti pranešimai buvo skaitomi ir diskutuojami penkiose sekcijose, kurių pirmoji dar buvo padalinta į keturias posekcijas.

Kaip ir bemaž visuose ankstesniuose, taip ir šiame kongrese, buvo ir grynai baltistinių pranešimų. Šios tematikos pranešimus skaitė kongrese dalyvavę du mūsų respublikos atstovai – Šiaulių pedagoginio instituto docentas J. Jurkėnas „Antroponimai ir apeliatyvai“ ir šių eilučių autorius „Apeliatyvinės kilmės baltų hidronimai“. Lituanistiniai buvo ir dar trys pranešimai: Krokuvos universiteto docento dr. V. Smočinskio (W. Smoczyński) „Les noms de famille polonais d'origine lituanienne“, Ročesterio (JAV) universiteto bendrosios kalbotyros profesoriaus Antano Klimo „Nicknames and Family Names: A Case Study of a Lithuanian Village“, Lenkijos Mokslų Akademijos Slavistikos instituto adjunkto dr. M. Kondratiuko „Белорусские и литовские элементы в системе польской топонимии и микротопонимии апеллятивного происхождения“.

V. Smočinskis savo pranešime nagrinėjo Lenkijoje pasitaikančias lietuviškos (baltiškos) kilmės pavardes, kurias jis suskirstė į antroponimines ir apeliatyvines. Antroponimines pavardes autorius dar sugrupavo į tris kategorijas: 1. kilusias iš senųjų sudurtinių lietuviškų (baltiškų) asmenvardžių (*Bujwid, Butrym, Dowbor, Dowiat, Ejsmont, Gieysztor, Jagiello, Jaskold, Korybut, Narbutt, Narwid*); 2. priesagines, kurias V. Smočinskis laiko (mūsų nuomone, nepagrįstai) išvestomis iš sudurtinių asmenvardžių trumpinių lyčių (pvz., *Rymsza < Rimas < Rim-vydas; Wojdyłło < Vaidas < Vaid-mantas, Skiruć < Skiras < Skirgáila*); 3. krikštovardines (*Grygalon, Grygolajtis, Jurkojé, Waszkis* ir kt.).

Apeliatyvinės pavardės dalinamos į kelias semantines grupes: plg. *Nietyksza; Dojlido; Wokitajtis; Kiszkis*.

A. Klimo pranešimas buvo skirtas vieno kaimo (*Pėlekonys*, Prienuų raj. Būdos apyl.) pravardėms aptarti. Pranešėjas nurodė, kad

Pėlekonių kaime pravardes turėję 23 šeimos iš 45. Suregistruotas pravardes *Brāčius*, (*Bračiukas*), *Brazys*, *Genys*, *Gylys* (2 šeimos), *Gliaudėlius*, *Karoliukas*, *Kavolius* (*Kavolėlis*, *Kurčiokėlis*), *Kaziukėlis* (*Kazėinas*, *Milašauskas*), *Kubilius*, *Laidas*, *Mazalys*, *Morkėlis*, *Nābartas*, *Pivūšas*, *Primas*, *Stėpė*, *Strikis* (2 šeimos), *Širdėlė*, *Špōkas*, *Špūnta*, *Valiukas* pranešėjas išnagrinėjo etimologiškai ir semantiškai.

M. Kondratiukas, 1974 m. paskelbęs veikalą „Bialystoko vaivadijos pietrytinės dalies vietovardžiai“, kuriame buvo aptarti ir 45 baltiški vietovardžiai, savo tyrinėjimus tęsia ir toliau. Šių tyrinėjimų kai kurie rezultatai, pateikti pranešime, rodo, kad baltiškos kilmės vietovardžių Šiaurės Rytų Lenkijoje esama gerokai daugiau.

Kaip ir reikėjo tikėtis, plenariniame posėdyje perskaitytas žinomo indoeuropeisto ir baltisto V. Šmido pranešimas „Das Verhältniss: Eigennamen/Appellativum innerhalb der alteuropäischen Hydronymie“ palietė daugelį tokių klausimų, kurie siejasi ir su baltų senųjų hidronimų santykiais su vadinamąja senąja Europos hidronimija.

Pranešimų tezėse paskelbtas H. Šalio (H. Schall) pranešimas „*Dacica* – die *balto-slavisch* – *dakothrakische* Einheit“ kongrese nebuvo perskaitytas, nes pranešėjas neatvyko.

Kongreso metu posėdžiavęs Tarptautinis onomastikos mokslų komitetas nutarė kitą kongresą surengti 1981 m. Enarbore (JAV, Mičigano valstija). Pagrindinė būsimos kongreso tema „Vietovardžiai ir asmenvardžiai – teritorijų apgyvendinimo liudytojai“.

A. Vanagas

ALFREDAS SENAS

Senosios baltistų kartos, savo veiklą pradėjusios dar prieš Antrąjį pasaulinį karą, gretos pamažu retėja... 1978 m. vasario 9 d. Konektikute (Connecticut) po sunkios ligos mirė Alfredas Sėnas (Senn).

A. Senas gimė 1899 m. kovo 19 d. Blotzheime (Prancūzija) vokiškai kalbančių šveicarų šeimoje. Baigęs Friburo (Fribourg) universitetą, kuriame jis buvo studijavęs ir lietuvių kalbą, 1921 m. A. Senas atvyko į Lietuvą. Dirbo informacijos agentūroje, o 1922–1930 m. – Kauno universitete. Po K. Būgos mirties jis vadovavo lyginamosios kalbotyros katedrai, dėstė lietuvių kalbos istoriją, istorinę gramatiką, fonetiką, lotynų, graikų, gotų kalbas, sanskritą ir kitus kalbotyros dalykus.

1930 m. A. Senas išvyko į Jungtines Amerikos Valstijas. 1930–1931 m. dirbo Jeilio (Yale) universitete. 1931–1938 m. – Viskonsino (Wisconsin) universiteto germanų ir indoeuropiečių filologijos profesorius. Nuo 1938 m. Pensilvanijos universiteto (Filadelfijoje) germanų filologijos profesorius. 1947–1965 m. jis vadovavo šio universiteto baltų ir slavų filologijos skyriui, kurį pats buvo ir įsteigęs.

A. Senas buvo labai produktyvus mokslininkas, nemaža nudirbęs įvairiose baltų filologijos srityse.

Pirmajame savo kiek didesnės apimties darbe – Friburo universiteto daktaro disertacijoje – „*Germanische Lehnwortstudien*“ (Heidelberg, 1925) tarp kitų dalykų A. Senas nagrinėjo ir germanų kalbų skolinius baltų kalbose.

Iš lietuvių kalbos gramatikos tyrinėjimų ypač minėtina yra A. Seno studija apie atematinius lietuvių kalbos veiksmažodžius („*Die athematischen Verba in Mikalojus Daukšas' Schriften*“). – StB, 1934–1935, 4, p. 86–122), kur pateikiama tiksli šių veiksmažodžių vartojimo statistika.

Paskelbė A. Senas ir keletą lietuvių dialektologijos darbų. Pasinaudodamas savo studentų, vėliau žinomų kalbininkų A. Šalio, P. Būtėno surinkta medžiaga, jis išspausdino straipsnius apie žemaičius dzūkus, Mūšos upyno tarmę („*Aus litauischen Mundarten*“, I–II. – TiŽ, 1926, 4, p. 101–107, 232–239). Gyvendamas JAV, A. Senas parašė anglų kalba bendresnio pobūdžio darbą apie lietuvių tarmes („*Lithuanian Dialectology*“. Cambridge, Mass., 1945).

A. Senas buvo pirmasis mokslininkas, pradėjęs rimčiau tyrinėti Amerikos lietuvių kalbą („*Einiges aus der Sprache des Amerika – Litauer*“). – StB, 1932, 2, p. 35–58).

Keletą straipsnių A. Senas buvo paskelbęs ir apie senuosius baltų kalbų santykius su slavų bei germanų kalbomis.

A. Senas yra dviejų lietuvių kalbos vadovėlių autorius. Pirmąjį „*Kleine litauische Sprachlehre*“ (Heidelberg, 1929) jis parašė dar bedirbdamas Kauno universitete. Ypač svarbus yra antrasis A. Seno vadovėlis, kuris tiek savo pavadinimu („*Handbuch der litauischen Sprache*“), tiek ir struktūra primena garsųjį A. Šleicherio lietuvių kalbos vadovėlį. 1957 m. Heibelberge buvo išleista antroji šio vadovėlio dalis „*Le-sebuch und Glossar*“, o 1966 m. – pirmoji dalis „*Grammatik*“. Tai, be abejo, yra geriausias ir plačiausias užsienio kalba parašytas lietuvių kalbos vadovėlis, apie kurį akademikas J. Balčikonis yra pasakęs, jog tai darbas „at-